

Ryabukhina O.A. Problematic aspects of criminal proceedings in the form of private prosecution. The author has examined problems of criminal procedural science that arise in the implementation of the provisions of the Criminal Procedural Code of Ukraine concerning proceedings in the form of private prosecution. She has suggested her own vision of the interpretations of the provisions of art. 477-479 of the Criminal Procedural Code of Ukraine, which are aimed at improving the conditions of implementation of the victim's right to appeal an application for a criminal offense in the form of private prosecution. .

The author believes that consolidation of new algorithms for action in private prosecution proceedings fundamentally changed the traditional idea of a private prosecution, established in domestic law theory, but it is not without conflicts and gaps.

Further require detailed scientific analysis of the provisions of the Criminal Procedural Code of Ukraine in respect of the application form of the victim in criminal offenses; for a legal entity as the applicant in the proceedings in the form of private prosecution; reparation for the victim in criminal proceedings in the form of private prosecution on the basis of the settlement or without it and others.

Keywords: *private prosecution, Ukrainian Code of criminal procedure, application, aggravating circumstances, closing of criminal procedure.*

Надійшла до редакції 17.12.2013

Сергєєва Д.Б.

кандидат юридичних наук
(Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка)

УДК 343.13

УДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ НОРМ НОВОГО КПК УКРАЇНИ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

На підставі наукового аналізу процесуальних джерел та відповідних норм чинного кримінального процесуального законодавства, а також кримінально-процесуального законодавства, чинного до 20 листопада 2012 р., зроблено висновок про необхідність удосконалення окремих норм глави 21 нового Кримінального процесуального кодексу щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Розглянуто окремі положення, що потребують законодавчого доопрацювання, запропоновано відповідні зміни.

Ключові слова: *негласні слідчі (розшукові) дії, фактичні підстави, порядок провадження, протокол негласної слідчої (розшукової) дії, доказ.*

Постановка проблеми. Потреба в надійних та дієвих гарантіях дотримання законності в ході розслідування злочинів викликала необхідність запровадження суттєвих змін до кримінального законодавства України, завданням якого є підвищення ефективності протидії злочинності, а також охорона прав та законних інтересів осіб, що потрапили до сфери кримінального судочинства.

Одним із найбільш дискусійних інститутів вітчизняного кримінального процесу став інститут негласних слідчих (розшукових) дій, запроваджений новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

Рік застосування нового кримінального процесуального законодавства дає можливість підбити певні підсумки, проаналізувати статистичні дані щодо його окремих аспектів, виявити проблеми правового регулювання, а звідси – й застосування окремих норм нового КПК України у практичній діяльності, а також, звичайно, зробити спробу надати певні рекомендації щодо удосконалення його окремих положень.

Метою цієї статті є висвітлення окремих проблем законодавчого закріплення інституту негласних слідчих (розшукових) дій у новому КПК України та надання пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно зазначити, що завдяки негласним засобам отримання доказової інформації розкривається понад 85% тяжких й особливо тяжких злочинів, а вчинених в умовах неочевидності, організованими злочинними угрупованнями, проти основ національної безпеки – 100%, про що наголошується фахівцями в галузі кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності [1, с. 186].

Проте негласні засоби й методи отримання інформації про злочин можуть бути як надійним інструментарієм для розкриття та розслідування злочинів, так і засобом грубого порушення особистих прав і свобод людини. Тому застосування зазначених негласних методів й засобів повинно супроводжуватися існуванням та функціонуванням дієвого механізму забезпечення правових гарантій законності такого застосування та використання його результатів як кримінально-процесуальних доказів.

На наш погляд, законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності, що здійснювалося Законом про ОРД та низкою таємних відомчих інструкцій і наказів до реформування кримінально-процесуального законодавства 2012 р., не свідчило про можливість забезпечення права особи на невторгання у приватне життя, приватне спілкування тощо без належних правових підстав, на забезпечення права особи знати, що стосовно неї проводилися відповідні негласні заходи, тощо.

Впровадження до нового кримінального процесуального законодавства інституту негласних слідчих (розшукових) дій суттєво змінило взаємозв'язок оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу, поставивши застосування негласного розслідування та використання його результатів у рамках кримінального судочинства на правову, цивілізовану основу.

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій не є новим, він широко використовується у низці зарубіжних країн (ФРН та ін.), у тому числі й колишніх республіках СРСР (Молдова, Литва та ін.). Так, наприклад, у кримінально-процесуальному законодавстві Литви такі дії називаються “іншими примусовими заходами”. Тому, аналізуючи доцільність існування інституту негласних слідчих (розшукових) дій у вітчизняному кримінальному процесі, слід звернути увагу на те, що у більшості зарубіжних країн функції оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює одна й та ж посадова особа. Така особа – офіцер поліції, агент, детектив – безпосередньо застосовує як гласні, так і негласні засоби пізнання події злочину, окрім тих, які потребують спеціальних знань і нави-

ків й які у зв'язку з цим проводяться спеціальними суб'єктами [2, с. 57].

Тому висловлювання окремих фахівців про нелогічність симбіозу оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності під час досудового розслідування кримінального провадження, а також що поєднання оперативно-розшукової функції та кримінально-процесуальної суперечить законам логіки [3, с. 171], на наш погляд, є необґрунтованими.

Відповідно до результатів огляду матеріалів статистичних даних за 2013 р., порівняно з відповідними даними за 2011 і 2012 рр., кількість наданих судом дозволів на прослуховування осіб зменшилася на 20%. Протягом 2013 р. щомісячно слідчі судді надавали 1650 дозволів на прослуховування. У попередні ж роки ця цифра становила 2000-2100 дозволів на місяць [4, с. 5-6]. На наш погляд, саме процесуалізація негласних заходів, контроль слідчого судді за кількістю їх проведення, а також інші аспекти сприяють тенденції, відповідно до якої органи обвинувачення звертаються з клопотанням про обмеження певних прав і свобод людини в доцільній кількості.

Отже, відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК України 2012 р., негласними слідчими (розшуковими) діями є різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кодексом [5]. На наш погляд, таке визначення є дещо спрощеним, оскільки не відображає необхідних сутнісних ознак поняття, що ним позначається.

Формулюючи визначення поняття негласних слідчих (розшукових) дій, слід виходити із виокремлених сутнісних ознак слідчої (розшукової) дії, якими, на наш погляд, є такі: а) це заходи, тобто дії або засоби для досягнення чогось, що мають активний діяльнісний характер (на наш погляд, неправильно визначати слідчі дії лише як систему процесуальних правил і умов); б) передбачені та регламентовані нормами КПК; в) є частиною процесуальних дій, що мають пошуково-пізнавальний та посвідчувальний характер; г) можуть здійснюватися лише уповноваженими суб'єктами; д) їх хід та результати фіксуються у відповідних процесуальних документах; е) вони забезпечуються силою процесуального примусу; ж) проводяться з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні або перевірки цих доказів [6, с. 54].

Слід зазначити, що ці дії мають пізнавальний характер та розшукову спрямованість, сутність якої полягає у намаганні процесуальної особи розшукати й належним чином зафіксувати у відповідних процесуальних джерелах фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження. Саме цей аспект вказаної діяльності підсилив, на наш погляд, законодавець, вводячи до КПК України більш відповідний термін для позначення цих дій – «негласні слідчі (розшукові) дії».

Відтак, під негласними слідчими (розшуковими) діями пропонуємо розуміти заходи, що складаються з пошуково-пізнавальних та посвідчувальних прийомів, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, проводяться уповноваженим кримінальним процесуальним

законом суб'єктом з метою виявлення і закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки.

Для прийняття у кримінальному провадженні законного й обгрунтованого рішення, у тому числі й про провадження негласних слідчих (розшукових) дій, процесуальним законом повинні бути чітко визначені фактичні підстави їх провадження.

Вважаємо, що фактичні підстави провадження негласних слідчих (розшукових) дій у чинному КПК України не є чітко врегульованими, що може створювати неоднозначну практику задоволення клопотань слідчим суддею щодо їх провадження й негативно впливати на ефективність боротьби зі злочинністю, а також порушувати права й свободи людини й не забезпечувати її законних інтересів у сфері кримінального судочинства.

У результаті аналізу відповідних норм КПК України щодо визначення фактичних підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій можна дійти висновку, що, незважаючи на закріплення окремої однойменної ст. 246 КПК «Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій», фактичні підстави їх проведення нею не регламентовані. Лише у ч. 2 вказаної статті міститься вказівка щодо провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій виключно у розслідуванні тяжких або особливо тяжких злочинів.

На наш погляд, лише зі змісту ч. 3 ст. 248 «Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії» можна дійти висновку, що фактичними підставами провадження негласних слідчих (розшукових) дій є наявність достатніх підстав вважати, що: 1) вчинено злочин відповідної тяжкості; 2) під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самотійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин.

Порівняльний аналіз законодавчого визначення фактичних підстав накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку за ст. 187 КПК України 1960 р. [7] та негласних слідчих (розшукових) дій за чинним КПК 2012 р. дозволив дійти висновку, що законодавець у чинному кримінальному процесуальному законі намагався уникнути багатьох недоліків правового визначення фактичних підстав проведення вказаної слідчої дії у попередньому законі, що неодноразово критикувалися в юридичній літературі. Так, наприклад, досить розпливчата за КПК 1960 р. вимога, щоб інформація, що буде зніматися з каналів зв'язку, містила дані про вчинений злочин, замінена на більш категоричну – можливість отримання доказів в результаті їх проведення.

Разом з тим уявлення про можливість отримання доказів у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій є, на наш погляд, хибним, оскільки в результаті провадження будь-якої слідчої, у тому числі й негласної (розшукової), дії слідчий отримує інформацію, в якій містяться дані про вчинений злочин, тобто фактичні дані, що за певних умов можуть бути змістом доказу у кримінальному провадженні. Також не зрозумілим є, які

саме докази самостійно або у сукупності з іншими можуть мати суттєве значення для кримінального провадження. Постає закономірне питання про те, які у такому випадку докази не мають суттєвого значення.

Також звертає на себе увагу те, що у КПК України 2012 р. (так само як й у ст. 187 КПК 1961 р., ст. 35-1 Основ кримінального судочинства СРСР) не розкривається зміст поняття «достатні підстави», що неодноразово піддавалося критиці з боку вчених-процесуалістів, оскільки таке визначення дозволяє як науковцям, так і практикам вважати достатніми підставами як сукупність інформації, якою володіє слідчий, так і виключно сукупність доказів, вже отриманих у кримінальному провадженні.

Безперечно, для кримінального судочинства непорушною має бути ідея, що посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження, всі свої рішення приймають за наявності достатніх для того підстав. Це положення «достатності підстав для процесуальних рішень» має значення процесуальної вимоги правозастосувальної діяльності. Ступінь достатності підстав – величина не конкретна, тому визначається в кожному окремому випадку. Але вона, беззаперечно, є ключовою вимогою закону, оскільки встановлення достатності підстав слідчим суддею є гарантією забезпечення захисту громадянина від надмірного втручання в приватне життя.

На наш погляд, приймаючи рішення про провадження негласних слідчих (розшукових) дій, слідчий повинен мати підстави допускати з високою долею ймовірності, що буде отримана інформація, в якій містяться дані про вчинений злочин, тобто фактичні дані, що стануть змістом доказу у кримінальному провадженні.

На підставі викладеного пропонуємо доповнити ст. 246 КПК України частиною, яка б містила вказівку на фактичні підстави провадження негласних слідчих (розшукових) дій і викласти її у такій редакції: «Негласні слідчі (розшукові) дії можуть бути проведені лише за наявності такої сукупності інформації, фактичних даних, яка дозволяє слідчому, прокурору, слідчому судді дійти висновку про ймовірність того, що під час його проведення можуть бути отримані фактичні дані, що за певних умов можуть бути змістом доказів у кримінальному провадженні».

Результати аналізу відповідних норм КПК України дозволяють дійти висновку, що ряд питань процедурного характеру провадження негласних слідчих (розшукових) дій, на наш погляд, залишається не врегульованим. Зазначимо лише про деякі з них.

Так, частина 2 ст. 263 КПК України чітко не визначає, які саме ідентифікаційні ознаки, що дозволяють унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування, повинні бути зазначені в ухвалі слідчого судді про дозвіл на проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

У практичній діяльності органів досудового розслідування зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж слідчим не здійснюється, а доручається уповноваженим оперативним підрозділам, які також їх безпосередньо не проводять, а для цього на підставі свого завдання залу-

чають відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи. Виникає питання щодо доцільності направлення доручень слідчого уповноваженому оперативному підрозділу, який безпосередньо зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж не проводить.

З метою підвищення оперативності проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії доцільно зазначені доручення слідчого направляти безпосередньо тому оперативно-технічному підрозділу, який уповноважений на її проведення. Не врегульованою є також форма цього доручення (це має бути складене слідчим письмове доручення, направлення ухвали слідчого судді, доручення чи ін.).

Згідно з ч. 1 та 2 ст. 252 КПК України фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України. За результатами провадження негласних слідчих (розшукових) дій складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Проте виникає питання про те, хто повинен складати такий протокол. Слід зазначити, що на практиці протокол про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається, як правило, уповноваженим працівником оперативного підрозділу, тобто не тим оперативним працівником, який безпосередньо проводив відповідну негласну слідчу (розшукову) дію, а працівником того оперативного підрозділу, який залучав до її проведення відповідний оперативний чи оперативно-технічний підрозділ. В окремих випадках протокол складає слідчий, який сам безпосередньо цю негласну слідчу (розшукову) дію не проводив та не брав участі у її проведенні.

Доцільно збільшити строк зберігання технічних засобів, що застосовувалися при проведенні вказаних негласних слідчих (розшукових) дій, а також первинних носіїв отриманої інформації не тільки до набрання законної сили вироком суду (ч. 2 ст. 266 Проекту), а до закінчення строку касаційного оскарження судових рішень.

Ці та деякі інші питання повинні стати предметом наукових досліджень провідних вітчизняних фахівців-процесуалістів, що сприятиме дотриманню законності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, ефективності в досягненні їх мети та виконанні завдань кримінального судочинства, дотриманню прав і свобод людини, а також подальшим науковим розробкам у цій сфері.

Бібліографічні посилання

1. *Погорецький М. А.* Проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у доказуванні / М. А. Погорецький // Актуальні питання досудового розслідування слідчими ОВС: проблеми теорії і практики : тези доповідей всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 18-19 квітня 2013 р.). – К., 2013. – С. 186-193.

2. *Погорецький М. А.* Впровадження інституту негласних (розшукових) слідчих дій в правову практику / М. А. Погорецький // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією. – 2012. – № 2 (28). – С. 56-63.

3. *Александренко О. В.* Проблемні питання застосування негласних слідчих (розшукових) дій за чинним КПК України / О. В. Александренко, М. В. Самойлов // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали V Міжнар. науково-практ. конф., присвяченої 20-річчю Національної академії правових наук України (м. Одеса, 1 листопада 2013 р.). – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 169-172.

4. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) / О. А. Бондарчук, І. О. Дмитрієва, З. М. Саїдова, М. І. Хавронюк. – К., 2013. – 41 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI; Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України” від 13.04.2012 № 4652-VI. – Х. : Право, 2012. – 392 с.

6. *Сергєєва Д. Б.* Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій за новим кримінальним процесуальним кодексом України // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2 (6). – С. 52-56.

7. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами і допов. станом на 20 верес. 2009 р. (відповідає офіц. тексту). – К., 2009. – 200 с.

Сергєєва Д.Б. Усовершенствование отдельных норм нового УПК Украины относительно проведения негласных следственных (розыскных) действий. На основе научного анализа процессуальных источников и соответствующих норм действующего уголовного процессуального законодательства, а также уголовно-процессуального законодательства, действующего до 20 ноября 2012 г., сделан вывод о необходимости усовершенствования отдельных норм главы 21 нового Уголовного процессуального кодекса относительно проведения негласных следственных (розыскных) действий. Рассмотрены отдельные положения, нуждающиеся в законодательной доработке, предложены соответствующие изменения.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, фактические основания, порядок осуществления, протокол негласного следственного (розыскного) действия, доказательство.

Sergeyeva D.B. Improvement of certain provisions of the new Criminal Procedural Code of Ukraine regarding the conduct of undercover investigative (search) operations. To make in criminal proceedings legal and reasonable decisions, including the proceedings of undercover investigative (search) actions, the procedural law should be clearly specified the grounds for their conduct.

On the basis of scientific analysis of judicial sources and proper norms of current criminal procedure legislation, and also criminal procedure legislation, operating to November, 20, 2012, there is a conclusion about the necessity of improvement of separate norms of chapter 21 of the new Criminal Procedural Code in relation to the conduct of secret investigative (search) actions. Separate provisions, needing legislative revision, are considered, the proper changes are offered.

The author believes that the grounds for conducting undercover investigative (search) actions in the current Criminal Procedural Code of Ukraine are not strictly regulated, which may build a mixed practice meet by investigating judge the applications on their proceeding and adversely affect the efficiency of the fight against crime and violate human rights and freedoms not ensure his/her legitimate interests in the field of criminal justice.

Keywords: secret investigative (search) actions, actual grounds, order of realization, protocol of secret investigation (search) action, proof.

Надійшла до редакції 09.12.2013